

INSTITUT
PRO POLITIKU
A SPOLEČNOST

Rada České televize: Čeká nás nová „televizní válka“?

GLOSA / PROSINEC 2020

MARTIN KOMÁREK

WWW.POLITIKASPOLECNOST.CZ

OFFICE@POLITIKASPOLECNOST.CZ

Rada České televize: Čeká nás nová „televizní válka“?

Glosa – Martin Komárek, prosinec 2020

„Zachovejte nezávislost České televize,“ píše známé osobnosti premiérovi. Milión chviliek pro demokracii pořádá na Kavčích horách demonstraci. Senátoři mluví o nezákonném postupu Rady České televize. Důvod? Tato rada odvolala svůj poradní orgán, Dozorčí komisi. Kdybychom uspořádali anketu mezi občany, lze si s dobrou nadějí na výhru vsadit, že devětadevadesát ze sta nebude mít tušení, co Dozorčí komise je a k čemu slouží. Kdybychom tutéž anketu uspořádali mezi poslanci, nevěděly by to nejméně dvě třetiny z nich.

Jakékoli dění kolem České televize (ČT) však vyvolává mocné politické a mediální vlny. Politici chtějí tak či onak posilovat vliv na veřejnoprávní média. Okolo těchto médií, zejména však kolem televize, jsou soustředěny známé osobnosti, které mají nastraženy uši jak zajíc. Při sebemenším šustotu spustí mocný pokřik. Rétorická figura: „Chcete připravit televizi o nezávislost“, je už navíc standardní zbraní opozice. Rada ČT se ocitá uprostřed těchto sporů. Je to vlastně její skutečný úkol. Jejím smyslem, mimo jiné, je totiž být jakýmsi polštářem mezi politiky a televizí. Ne vždy je však schopna tuto roli plnit.

Co a proč jsou média veřejné služby

Média veřejné služby nebo veřejnoprávní média jsou čímsi výjimečným. Mezi tištěnými médii či zpravodajskými servery panuje tvrdá konkurence. V souladu s idejemi Adama Smithe vede k tomu, aby zákazník dostal to nejlepší. Svobodný člověk si vybírá, od koho chce být informován, případně porovnává různé zdroje mezi sebou a rozhoduje podle svého uvážení. Veřejnoprávní média existují jen v prostředí rozhlasu a televize, případně tiskových agentur. Základní myšlenka, která vede k jejich vzniku a udržování, je lehce protikonkurenční: Komerční televizní a rozhlasové stanice se podbízejí v boji o diváka či posluchače a nejsou schopny udržet kvalitu ani v oblasti zpravodajství ani v oblasti umělecké tvorby.

Stát by měl zajistit, aby lidé dostávali kvalitní informace a pořady. Tato myšlenka vznikla, když se rozhlas zdál něčím novým a zcela převratným. Prvním veřejnoprávním médiem se stala v roce 1927 BBC. Vzorec je jednoduchý a přitažlivý: Posluchači, později diváci, si budou formou nevelkých částek platit veřejné vysílání. Zákon určí, co bude jeho obsahem a jak musí veřejnoprávní stanice nakládat s penězi poplatníků (koncesionářů). Ti mají mít také prostřednictvím voleného orgánu, rady, dohled. Politici mají být z kontroly média veřejné služby vyloučeni. V praxi však téměř vždy nějakým způsobem zasahují do výběru kontrolních rad a hospodaření těchto médií. Tento princip převzal i zákon o České televizi.

Zatímco veřejnoprávní Česká tisková agentura funguje zcela a Český rozhlas téměř nekonfliktně, o Českou televizi se vedou často prudké politické boje. Tato glosa uvádí stručný nástin možných příčin.

Několik příkladů vztahu státu a veřejnoprávních médií v Evropě

Jako poslanec a předseda volebního (mediálního) výboru jsem měl možnost seznámit se dopodrobna se systémy veřejnoprávních médií v řadě evropských zemí. Nikde je politici neovlivňují přímo, vazby mezi vládami, sněmovnami, radami a samotnými médii jsou různě pevné. Česká televize a Český rozhlas, jak dále uvidíme, patří k těm médiím, kde nemají vláda ani sněmovna žádný přímý vliv na hospodaření, rozvojové výhledy ani program. Ve většině zemí se vlády nějakým způsobem podílejí buď na financování nebo na tvorbě plánů veřejnoprávních televizí či rozhlasů. Například i BBC, která je jakýmsi etalonem v této oblasti, uzavírá s vládou kontrakt. Na několik let se dohodnou, jaké budou hlavní rozvojové směry. Dlužno podotknout, že

jednání probíhá se vzájemným respektem.

BBC je podobně jako Česká televize financována z koncesionářských poplatků, jejichž výše závisí na rozhodnutí parlamentů. V některých zemích, jako například v Belgii, je financování veřejnoprávních televizí přímo navázáno na státní rozpočet. V době krize se tedy drasticky škrtá jako ve státní administrativě. I v tomto případě je však vztah média a politiků korektní a vyvážený. Německý systém skýtá veřejným stanicím prakticky naprostou nezávislost. Politici totiž do jejich řízení vůbec nezasahují. Společenské organizace vyšlou své delegáty do velké rady, která potom volí „představenstva“ rádií a televizí. Naopak druhým „extrémem“ je nyní polská televize veřejné služby. Podle Unii kritizovaného zákona tvoří radu tři členové. Dva vybírá vládní koalice, jednoho opozice. Většina rozhoduje...

Co může a nemůže Rada ČT a co je Dozorčí komise

Podle zákona volí Radu České televize sněmovna. Měla by přihlídnout k tomu, že by v ní měli být zastoupeni zástupkyně a zástupci zásadních společenských organizací a představitelky a představitelé důležitých ideových směrů. Rada má patnáct členů. Sama vybírá svého předsedu a místopředsedy. Členové jsou voleni na šest let. Složení se obměňuje postupně (jde o podobný systém jako při volbách do senátu). Rada volí a odvolává generálního ředitele ČT. Schvaluje rozpočet televize. Bez jejího svolení nemůže generální ředitel prodávat pozemky či zřizovat nová studia.

Tyto pravomoci jsou důležité a rozsáhlé, zároveň mají v praxi značná omezení. Rada nemá právní subjektivitu. Členky a členové jsou placeni z rozpočtu ČT, i běžné vybavení, jako notebooky, dostávají odtud. Rada nemá vlastní aparát, je závislá na tom, co jí poskytne generální ředitel. Co víc: nemá možnost kontrolovat průběžné hospodaření ČT. K tomu si zřizuje právě onu Dozorčí komisi, jejíž odvolání vyvolalo takový rozruch. Ta má právo žádat o dokumenty o tom, jak ČT hospodaří. Zákon však nenařizuje generálnímu řediteli, aby jí je vydal. Krom těchto někdy nepochopitelných omezení existuje jedno omezení logické: Rada nesmí zasahovat do tvorby televizního programu.

Nevyváženost zákona a moc generálního ředitele

Česká televize je živa z příspěvků obyvatel. Ty nyní činí 135 korun na domácnost. K tomu si může ČT přivydělat příjmy z reklamy a za sponzoring. Ty jsou ovšem omezeny zákonem a předpisy. Dohromady činí roční rozpočet ČT téměř sedm miliard korun, z drtivé většiny z koncesionářských poplatků. Po zvolení generálního ředitele a po více méně formálním schválení rozpočtu nemá Rada nad vynakládáním těchto prostředků prakticky žádnou kontrolu. Generální ředitel je jediným statutárním orgánem ČT, v jeho rukou se pojí hospodářská i personální moc. On také v konečném znění rozhoduje o televizním programu.

Lze říct, že Česká televize je jediným velkým podnikem v Česku, který nemá představenstvo, protože Rada nemá takové pravomoci. Generální ředitel je od chvíle, kdy je schválen rozpočet, takřka neomezeným pánem téměř sedmi miliard korun. Veřejnost, která je drtivou většinu posílá ve formě koncesionářských poplatků, nemá prakticky žádný dohled nad tím, jak bude s těmito penězi naloženo. Snaha Rady o důkladnější dohled nad financemi vyvolala současný neklid. Nervózní televizní tvůrci a vlivné osobnosti, které s televizí spolupracují, každou podobnou snahu vydávají za zákeřný útok na nezávislost České televize.

Co může a nemůže sněmovna vůči Radě

Sněmovna volí jednotlivé členy rady. Volí je tajně. Sněmovna může celou radu odvolat, pokud dvakrát po sobě neschválí její zprávu o hospodaření České televize. Ve chvíli, kdy je takto rada odvolána, padá de facto i ředitel České televize. Sněmovna reprezentuje koncesionáře. Výběr rady je demokratický. Podmínky pro volbu i odvolání jsou dostatečně přísné, aby její osud nevládaly

do rukou politiků. Ve skutečnosti je vše mnohem barvitější. Kandidáti do rady nejsou vybíráni podle politického klíče, ale ani zcela v duchu zákona. Tedy tak, aby reprezentovali důležité společenské organizace a hlavní myšlenkové proudy. Před volbou zájemci obcházejí poslanecké kluby a snaží se dovolat vlivným přátelům. Jde jednak o důležitou pravomoc, jednak o velmi výhodné místo. Za nepatrnou práci má člen Rady solidní měsíční příjem a značnou společenskou prestiž.

Existuje nepsaná a nikdy nepřiznaná dohoda, že parlamentní strany by měly mít v Radě vliv daný silou ve sněmovně. Volbě tedy většinou předcházejí zcela neformální a nezávazná jednání předsedů poslaneckých klubů. Většinou nejsou ovšem nasazováni vyloženě političtí kandidáti. Strany si vybírají mezi těmi, které navrhly společenské organizace ty své. Není to však železné pravidlo, mohou ho snadno změnit dva faktory: Kandidáti předstupují před volební výbor, kde mají krátké proslovy. Někteří mohou svou koncepcí a odborností skutečně nadchnout a pak politické hledisko ustupuje do pozadí. Volba členů Rady je zásadně tajná. Poslanci mají sice doporučení, kluby uzavřely dohody, ale jednotlivci je za plentou nemusí respektovat. Někteří volí podle svých sympatií, jiní někdy právě navzdory svému klubu. Výsledky pak mohou být nečekané.

Výroční zprávy a jejich schvalování

Rada předkládá výroční zprávy nejprve volebnímu výboru. Název „volební“ je tradiční, ve skutečnosti jde o výbor „mediální“, který sněmovna ze zákona zřizuje právě za účelem kontaktu s radami veřejnoprávních médií. Volební výbor není Radě nadřazen, zprávu však může doporučit či nedoporučit sněmovně. Ta se ovšem při závěrečném schvalování nemusí tímto doporučením řídit. V letech 2013-2017 jsem sloužil jako předseda volebního výboru. Projednávání zpráv většinou nebylo zatíženo politickou rivalitou členů výboru. Účastnil se ho i ředitel a další vysokí funkcionáři televize. Poslanci kladli otázky jak členům Rady, tak jim.

Zprávy Rady byly spíše zprávami České televize, jejíž činnost Rada všestranně chválila. Bylo zřejmé, že dokumenty jsou vypracovány spíše aparátem ČT než Radou samotnou. To někteří poslanci kritizovali. Nakonec však byly po někdy bouřlivé debatě zprávy navrženy absolutní nebo valnou většinou ke schválení. Schvalování ve sněmovně je ožehavější. Vždy ho provází velká nervozita. Jde o citlivé téma. Předem kolují „zaručené“ zvěsti o tom, že Rada padne. Organizační výbor sněmovny má tendenci hlasování odkládat. Často se tedy schvalují loňské a předloňské. Debata okolo nich je vždy ožehavá. Když jsem pracoval jako poslanec, generální ředitel si najímal lobbistickou agenturu, aby přesvědčovala poslance o tom, že mají hlasovat v jeho prospěch.

Televize a politika

Politici většinou chodu ČT příliš nerozumějí, ale je pro ně magickým tématem. Denně se v ní vidí, většinou mají dojem, že jim bylo ublíženo, jejich výroky zkráceny či překrouceny. Hlavně však, že redaktoři zcela nekriticky fandí politické konkurenci. Často si na televizi stěžují, kritizují ji ve svých proslovech, a to vyvolává mediální odezvu. Televize se brání a brání ji začasť i nezávislé osobnosti a jiná média. Tento souboj sněmovny a veřejnoprávní televize se ovšem zužuje jen na zpravodajství a publicistiku.

Přítom drtivá většina koncesionářských poplatků se rozděluje jinde: Při tvorbě pořadů. Řadu projektů totiž televize zadává komerčním společnostem. Podmínky, za kterých se tak děje, nejsou ze zpráv Rady jasné. Není například jasné ani to, zda zaměstnanci, kteří se na těchto projektech podílejí, berou vedle svého stálého platu i honoráře. Není ani jasné, za jakých podmínek podporuje český film, jehož je vedle státu největším sponzorem. ČT se dotazům brání tím, že se pohybuje v tržním prostředí a zveřejněním svých podmínek a cen by poskytla konkurentům výhodu. Pokud však sněmovna, Rada prostřednictvím Dozorčí komise, či volební výbor tyto údaje požadují, konají svou povinnost, neboť zastupují „akcionáře“, tedy občany, kteří televizi platí.

Historie střetů mezi televizí, radami ČT a politiky

Reformovaná Československá a později Česká televize vznikla de facto na půdorysu normalizační televize. Kdo sleduje její program dodnes, může se přesvědčit o tom, že vysílání normalizačních filmů a besídek zabírá značnou část vysílacího času. To nebudíž bráno jako kritika: Televize navázala na tradici jako jiná média. Například z normalizačního Rudého práva se stalo Právo a ze svazácké Mladé fronty Mladá fronta Dnes. Oba deníky zaznamenal po revoluci úspěch bez ohledu na minulost. Snaha vyrovnat se s minulostí byla v ČT složitější. Vedla ke střetům, které mají dozvuky právě v dnešním pobouření okolo dění v Radě.

Historii zde můžeme pouze naznačit, pro pochopení současného dění je to však nezbytné. Prvním generálním ředitelem České televize se stal zkušený producent Ivo Mathé. Postavil její základy, které trvají dodnes. Značnou část systému však převzal ze zaniklé Československé televize. Mezi televizí a Radou, jejíž předsedou byl Jiří Grygar, nepanovalo vážné napětí. V roce 1997 byl do čela nové Rady zvolen Jan Jiráček. V roce 1998 se pak na základě úspěchu ve výběrovém řízení stal generálním ředitelem ČT mladý novinář Jakub Puchalský. Ten se pokusil o modernizaci řízení i programu. To narazilo na silný odpor uvnitř, navíc kroky nového ředitele byly z manažerského hlediska chaotické. V roce 1999 musel skončit, když mu Rada vyjádřila nedůvěru.

Po jeho odchodu nastalo období zmatků, které vyvrcholilo televizní stávkou v roce 2000. Redaktoři zpravodajství a publicistiky odmítli zvolení Jiřího Hodače ředitelem. Hodač, známý novinář se zahraničními i významnými řídicími zkušenostmi, krátce vedl zpravodajství za Jakuba Puchalského. Už tehdy se ale proti jeho reformám podřízení bouřili. Teď poukazovali na jeho spojení s ODS a podezřívali ho z toho, že chce televizi politicky ovládnout. Dlužno podotknout, že k vyostření sporu přispěla politická situace. V roce 1998 uzavřely ČSSD a ODS takzvanou opoziční smlouvu, která jim zaručovala prakticky neomezenou kontrolu nad státem (samozřejmě v rámci zákonů a při zachování všech lidských práv). Obava z toho, že tento dvojblok chce ovládnout i ČT byla ne-li opodstatněná, pak jistě oprávněná.

Není úkolem tohoto spisku podrobně popisovat dramatický boj o televizi. Jisto je, že z něj vyšli významně posílení televizní redaktoři, zejména „hvězdy“ stávky. Jejich pozice se staly prakticky nedotknutelnými. Zákon o České televizi byl pozměněn tak, aby co nejvíce bránil „politické“ volbě členů Rady. Ředitelem byl zvolen dlouholetý redaktor zpráv a představitel stávkujících Jiří Janeček. Po časech experimentů a bojů vrátil chod televizi k systému, který zavedl Ivo Mathé.

Petr Dvořák: Špičkový manažer v čele televize

V roce 2011 a později v roce 2017 byl do čela ČT zvolen Petr Dvořák. Je to špičkový manažer ze skupiny Petra Kellnera PPF. Jako manažer uspěl nejprve v bankovníctví, řadu let řídil komerční televizi Nova. I Českou televizi řídí více méně jako firmu, při čemž se ovšem přísně drží zákona. Vždy však jde jakožto dravý podnikatel na jeho hranu. Součástí tohoto řízení je práce s politiky a radními ČT. S politiky se snaží Dvořák navazovat korektní a věcné vztahy, založené na osobním kontaktu. Jak řečeno výše, využívá i služeb lobbistů, aby si poslaneckou sněmovnu naklonil. Podobným způsobem jedná z Radou. Využívá toho, že je plně závislá na odměnách a aparátu, které jí televize poskytne. Vychází vstříc přáním jednotlivých radních a snaží se plnit jejich osobní sny. Chce dosáhnout toho, aby bylo co nejméně konfliktů a on mohl televizi řídit podle svého.

Až dosud byla tato taktika naprosto úspěšná a radní se chovali k řediteli zcela loajálně. Situace se změnila až v posledních měsících. Sněmovna zvolila do Rady ČT tři výrazné kritiky veřejnoprávní televize. Novináře Pavla Matochu, ekonomku Hanu Lipovskou a moderátora „Xavera“ Veselého. Tí vyvinuli a vyvíjejí tlak na to, aby měli možnost kontrolovat hospodaření ČT. Výsledkem je odvolání Dozorčí komise. Čerstvá volba Pavla Matochy předsedou Rady svědčí o tom, že „rebelové“ získali na své kolegy vliv. Další střet mezi Radou, ředitelem a redaktory ČT je velmi pravděpodobný. Zasáhnou do něj patrně i politici.

MARTIN KOMÁREK

Martin Komárek je novinář a spisovatel. Mezi lety 1985 a 2013 pracoval v Mladé frontě Dnes na vedoucích pozicích. Píše komentáře, fejetony, satirické články. Externě spolupracoval s řadou prestižních médií. V letech 2013-2017 byl jako člen hnutí Ano poslancem a předsedou mediálního výboru sněmovny. Nyní je šéfkomentátorem Deníku. Vydal na dvacet knih jak z oblasti beletrie, tak literatury faktu.